

CUMHURİYET'İN İLÂNINDAN ÖNCE ULUÂBÂD, KARACABEY VE BANDIRMA YÖRELERİNDEKİ YUNAN ZULMÜ

*Mefail HIZLI**

ÖZET

Cumhuriyet'in ilânından yaklaşık üç yıl önce, Yunanlılar'ın Batı Anadolu'yu işgali sonrasında, bütün yerleşim bölgelerinde inanılmaz zulüm ve işkenceler yaşandı. Bursa ve çevresinde, bu şehrin kurtuluş günü olan 11 Eylül 1922 tarihine kadar geçen iki yılı aşkın bir süre içinde birçok fecâatler gerçekleştirildi. Bununla ilgili olarak oluşturulan bilirkişiler nezâretinde tutulan resmî raporların yer aldığı "Bursa'da Yunan Fecâyi 'i" adlı eserdeki yüzlerce örnekten sadece birini takdim ederek, Uluâbâd, Karacabey ve Bandırma yörelerinde yaşanan sıkıntıları, kısa bir girişten sonra, belgenin orijinal diliyle aktarmak istiyoruz.

SUMMARY

The Greek Persecution in Uluâbâd, Karacabey and Bandırma Before Turkey Republic

This article aims to bring up the Greek Persecution committed in Uluâbâd, Karacabey and Bandırma before Turkey Republic Administration.

1914-1918 yılları arasında vukubulan Birinci Dünya Savaşı'nı müteakip imzalanan Mondros Mütarekesi sonucu, ülkemizin birçok önemli yeri işgal altına girmişti. Öte yandan, 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar'ın İzmir'i

* Doç.Dr.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

işgalleriyle başlayan düşman harekâtı hızla ilerliyordu¹. Bu tarihten yaklaşık bir ay sonra, 22 Haziran 1920 günü Yunan ordusu Bursa'ya topyekûn bir saldırı başlattı. Aynı günlerde, Yunanlılar'ın bu girişimine paralel bir biçimde, çeşitli tonaj ve kapasitede 12 gemiden oluşan bir İngiliz filosu da Mudanya açıklarına gelmiş bulunmaktaydı. Mudanya, İngiliz askerleri tarafından işgal edildikten bir hafta sonra ise Yunanlılar'a bırakıldı².

İngiliz filosunun 25 Haziran 1920 günü Mudanya'ya ilk çıkartma girişimiyle birlikte, Gemlik'e de müdahaleye kalkıştığı anlaşılmaktadır. Gemlik'te karaya çıkarılan İngiliz birliklerine, dönemin askerlik şubesi başkanı ile jandarma komutanı yüzbaşısı İbrahim Bey'in örgütledikleri silahlı bir milis gücü, çatışmaya girerek engel olmaya çalıştı. Bir saate yakın süren çatışma sırasında, İngiliz savaş uçağı da Gemlik üzerinde uçuşlar yaptı. Bu durum halkın korkmasına neden oldu. Milis gücü, Katırlı yönünde çekilmek zorunda kaldı.

Savunmasız kalan kasabayı ele geçiren İngiliz askerî, önce hükümet konağını ardında da askerlik şubesini işgal etti. Gemlik'in doğusundaki barakaları da denetim altına aldıktan sonra Umurbey yönünde ilerleyerek yolları tuttu ve kentten çıkışı yasakladı³.

Mudanya'da olduğu gibi Gemlik'te de bir hafta geçince İngiliz askerlerin yerini Yunan askerleri almıştı. Bu işgal döneminde Yunan kralı Kostantin Tirilye'ye (Zeytinbağı) gelmiş ve eski bir camii kiliseye çevirmişti⁴.

8 Temmuz sabahı saat 05.00 sularında Yunan süvari tugayı Bursa savunma cephesinin kuzey kanadına doğru kuşatma manevrasına girişti. Yunan resmi yayınları Bursa'da 1.200 dolayında Türk askerinin savunmaya katıldığını, Türkler'in ölü ve yaralı olarak 100 kadar kayıpları bulunduğunu, Yunanlar'ın ise 3'ü subay 8 ölü ve 5'i subay 23 yaralı verdiklerini açıklamaktadır. Bursa cephesinin dağılmasıyla 8 Temmuz 1920 günü, saat 15.00 sıralarında ilk Yunan birlikleri Bursa'ya girdiler⁵.

Bursa'nın işgali Ankara'da büyük bir üzüntüyle karşılandı. Haberin Ankara'ya ulaşmasından sonraki ilk meclis oturumunda kürsüye gelen Bursa milletvekili Muhittin Baha (Pars) Bey işgali anlattı. Gerek işgal olayı, gerekse Muhittin Baha Bey'in konuşması milletvekillerini çok etkilemişti. 10 Temmuz'daki bu toplantıda alınan bir kararla Büyük Millet Meclisi

¹ Bk. A.Memduh Turgut Koyunluoğlu, İznik ve Bursa Tarihi, s.102.

² Bk. Bursa Ansiklopedisi, I,234-238; Yurt Ansiklopedisi, III,1655.

³ Bk. Bursa Ansiklopedisi, I,239.

⁴ Bk. Bursa İl Yıllığı (1973), s.16.

⁵ Bk. Bursa Ansiklopedisi, I,244-246.

Başkanlık Kürsüsü'ne siyah bir şal örtüldü ve bu örtü, Bursa'nın kurtuluş günü olan 11 Eylül 1922'ye dek orada kaldı⁶.

İşgalin ilk günlerinde, Yunanlılar yöredeki azınlıkların varlığını ve işgale karşı güçlü bir direniş olmayışını göz önüne alarak genellikle baskı uygulamaktan kaçındılar.

Birinci ve İkinci İnönü savaşlarından ve özellikle de Sakarya yenilgisinden sonra bu tutumları değiştirdi. Oldukça güçlü durumdaki Bursa basını üzerinde yoğun bir sansür uygulamaya yöneldiler. Casus aramak bahanesiyle evleri basmaya, kuşkulandıkları kişileri göstermelik yargılamalarla cezalandırmaya başladılar. Kente giriş çıkışı, özellikle Kuva-yı milliye bölgelerine göçü engellemek için sıkı bir denetime giriştiler. Anadolu'nun iç bölgeleriyle olan ticareti kısıtladılar. Bu dönemde Bursa'da itilâf devletlerinin temsilcisi olarak bulunan Fransız ve İtalyan askerî yetkililerinin, Yunanlılar'ın bu tür baskılarına karşı çıktıkları, keyfi uygulamaları önlemeye çalıştıkları görüldü. İşgalin son günlerinde ise Yunan baskısı ve kargaşalık iyice arttı. Kentte küçük çaplı yağma ve talanlar başgösterdi. Yunanlılar'ın çekilmeden önce kenti yakıp yıkacakları söylentisi yalnız Türkler'i değil, Ermeni ve diğer azınlıkları da tedirgin etti. Bu baskı ve söylentiler sonucu, Ağustos 1922'de kentten büyük bir göç başladı. Mal varlığını yok bahasına elden çıkaran yerli halk hızla kent dışına yöneldi. Yunan işgali kırıldığında, kent halkının büyük bir bölümü artık göç etmişti⁷.

26 Ağustos 1922'de başlayan büyük taarruz sonucunda 6 Eylül 1922'de İnegöl ve sonra Yenişehir, Orhaneli, Kestel, 10-11 Eylül'de Bursa sonra Mudanya, Karacabey, M. Kemalpaşa ilçeleri kurtuldu. Son Yunan döküntüleri de Bandırma'dan çekilip gitti⁸. Fakat düşman kaçarken Irgandı Köprüsü'nü bombaladı. Cezaevinin bir kısmını mahkumları ile birlikte, Ziraat Okulu'nu da malzemesi ile beraber tamamen yaktılar. Bazı köylerde büyük feccatler sergilediler⁹.

"İki sene iki ay ve iki gün devam eden bu kara günlerde, Bursa'da akla gelmedik felaketler, acı hadiseler sayılamayacak kadar çoktu. Bu acı günleri inleyerek yaşayan Bursalılara anlatmak fazladır. Her ne kadar onun acısını henüz kalplerinden silmeyen nesiller varsa da bu acıları yeni neslin her vakit ibret gözüyle okuyup anlaması da şarttır"¹⁰ diyen Koyunluoğlu, yazısının devamında, resmî kayıt ve belgelere dayanan "Yunan Fecâyi'i"

⁶ Bk. Yurt Ansiklopedisi, III,1655.

⁷ Bk. Yurt Ansiklopedisi, III,1656.

⁸ Bk. Bursa İl Yılığı (1973), s.17.

⁹ Bk. Kazım Baykal, Bursa ve Anıtları, s. 23

¹⁰ Koyunluoğlu, age, s. 102.

adlı esere¹¹ atıfta bulunarak önemi üzerinde durmaktadır. Biz de, sözkonusu eserin 18-31. sayfalarında yer alan tek bir raporu günümüz harflerine aktararak, Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre önce Uluâbâd, Karacabey ve Bandırma bölgesinde gerçekleştirilen Yunan zulmünü sergilemek istiyoruz¹².

“BURSA’NIN APOLYOND-ULUÂBÂD KARYELERİNE VE KARACABEY İLE KURÂSINA VE BANDIRMA FECÂYİ’İNE ‘ÂİD RAPOR:

(Rapor özeti:) -Bursa civârında yanan büyük bir un fabrikası, Uluâbâd ve Karacabey yangınları, katl-i ‘âmları işkence ve tasallutları, şenâ‘at ve cinâyât, sağ kalabilen bir kısım ahâlînin gördükleri fecâ‘atler hakkında hey‘et-i tahkikiye ifâdât-ı müellimeleri, 20-30 İslâm kadınının çıplak bir halde bir kadının 1,5 yaşındaki çocuğu kucağından alınarak gözü önünde süngülerle parça parça edildikten sonra kendisine sûret-i cebriyede fi‘l-i şenî‘ icrâsı, 9 yaşındaki ma’sûmeye yapılan denâ‘et, Bandırma fecâ‘atleri-

Yunanlılar’ın esnâ-yı firârlarında Karacabey kasabasıyla mücâvir karyelerde ikâ‘ etmiş oldukları fecâyi‘i tahkîk ve tesbît etmek için vilâyet-i celfileden telakkî etmiş olduğumuz 16 Eylül (13)38 târih ve 5033/72 numaralı emirnâme mücibince sene-i hâliye Eylül’ünün 17. Pazar günü zîrde vaz‘u’l-ı-imzâ bizler müsellaah jandarma refâkatiyle Bursa’dan hareket etdik.

Yunanlılar’ın yolda ikâ‘ ettiği tahrîbât ve köprülerin ber-hevâ edilişi kat‘-ı mesâfe husûsunda büyük bir mâni‘a teşkîl ediyordu. Bursa-Karacabey şosesi üzerinde ve Bursa’ya bir sâ‘at mesâfede Mihrâblı Köprü civârında Odunluk nâm mahalde kâin Hâcî ‘Alî Paşa Değirmeni denmekle şöhret bulan ve 100.000 lira râddesinde zarara uğrayan un fabrikasına uğradık. Değirmenin muhtelif iki kıt‘a fotoğrafisi aldirılarak yola devâm olundu.

Gâyemiz Karacabey’in kasaba ve mülhakâtı olduğu için bir an evvel oraya kavuşmak, yolda tesâdüf ettiğimiz yolculardan ma‘lûmât almakdan başka bir şey düşünemiyorduk. Kasabanın kâmilen ihrâk edildiğini yolda öğrenmişdik. Araba ilerliyor ve ilerledikçe bizim kâbus hüznümüz tekâsüf ediyordu. Güneş ufûl etmek üzere iken şosenin solundaki Apolyond karyesine varıldı. O akşam karye ahâlîsinden icrâ edilen tahkîkâtta şu hülâsa alındı:

¹¹ Eserin tam adı, Bursa Vilâyetinde Yunan Fecâyi‘i’dir. Bursa Encümen-i Vilâyet Başkâtibi Cânib Bey tarafından tedvîn edilen ve Bursa Vilâyet Matbaası’nda basılan Arap harfli bu eserin basım giderleri Bursa Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti’nce karşılanmıştır.

¹² Aktarılan belgedeki parantez içi bilgiler tarafımızdan ilâve edilmiştir. Ayrıca karşılaştırma imkânı verilebilmesi amacıyla, orijinalindeki sayfa numaraları, metin içinde yine parantez içinde gösterilmiştir.

İslâm ahâlisinin bir kısmının gördükleri tehdîdât üzerine civârdaki kurâ ve dağlara (s.19) çoluk çocuklarıyla ilticâ ettiklerini ve diğer bir kısmının da mevcûd 300 kayıktan Yunanlılar'ın ihrâk edemediği 5-10 kayığa dolarak Kocaada nâmındaki mahalle gitmek üzere iken sâhilde Yunanlılar tarafından üzerlerine yaylım ateş açılmış olduğunu ve bunun üzerine bir kısmının sâhile 'avdet ve birkaç dânesini de herçi bâd-âbâd yoluna devâm ettiklerini ve bu sûretle kurşun yağmurlarından kurtularak merkez Kocaada'ya can atabildiklerini, 'avdet edenlerin de birçok eziyetler ve işkencelerden sonra muhîti istilâ eden gecenin karanlığından bi'l-istifâde civârdaki dağlara ilticâ etmiş olduklarını ve bu esnâda Hıristiyan ahâlî tarafından "-Nereye geliyorsunuz? Gelmeyiniz!" diye üzerlerine ateş edildiğini ve fakat köydeki Yunanlılar'ın aldıkları imhâkâr vaz'iyetlerinden sûret-i kat'iyede öldürüleceklerini bilen İslâm ahâlî bu ateşe ehemmiyet vermeyerek istikâmetlerini değiştirmek sûretiyle yollarına devâmla ormanlarında saklandıklarını hiçkırıklarla ifâde ediyorlardı. Lehu'l-hamd mezkûr Apolyond Karyesi ahâlisinden nüfûsca zâyi'ât yokdu. Bu ateş yağmurları arasında 100 hânelik nüfûsdan hiçbir zâyi'ât bulunmaması hârikavî bir hâlden başka birşey değildi.

Ertesi 18 Eylül (13)38 Pazartesi 'ale's-sabâh mezkûr Apolyond Karyesi'nden hareket edilerek yola devâm edildi. Yukarıda 'arz edildiği gibi şose üzerinde mevcûd bi'l-'umûm köprülerin münhedim bulunması ve bi'l-hâssa meşhûr Uluâbâd köprüsünün de ber-hevâ edilmiş olmasından sallâr vâsıtasıyla karşıki yakaya geçilebildi.

Uluâbâd karyesinde icrâ edilen tahkîkâtın hülâsası şudur:

197 hânedan 'ibâret olan karye-i mezkûrede yalnız muhtelif noktalarda 3 hânedan başka binâ nâmına hiçbir şey kalmamıştır. Bu vak'a-i fecî'a üzerine mezkûr karye ahâlîsi civârda bulunan Tepecik, Kadıköy ve Kirmikir karyelerine dağılmışlardır. Karye-i mezkûre ahâlisinden 'Osmân Ağa yanmış duvarlar arasında dolaşırken yanına sokulduk, îrâd edilen suâllere verdiği cevâbların hülâsası şudur:

Yunanlılar muhtelif vâsıtalarla köyün birçok noktalarını tutuşdurduktan sonra (s.20) mezkûr köprüyü ber-hevâ ve her iki taraftan gelen yolcuları tevkîf ediyorlardı. 'Osmân Ağa 100'den fazla tahmîn ettiği bu yolcuları Yunanlılar mitralyöz ateşleriyle imhâ ettiklerini anlatırken gayr-i ihtiyârî ra'seler gösteriyordu.

Karye-i mezkûreden dört kişinin gâib olduğunu ve Fevzi Ağa'nın ifâdesinden de Bandırma'ya doğru firâr etmekte olan büyük vâlidesinin Yunanlılar tarafından doğrandığı anlaşılmıştır.

Uluâbâd'dan hareket:

Karye-i mezkûreden hareket edilerek sâ'at sekiz buçuk râddelerinde Karacabey kasabasına muvâsalat olundu. Mezkûr kasaba 3.000 hânedan

20.000 nüfus, 3 mekteb, 21 câmi', 1 hamam, 2 Rum, 1 Ermeni kilisesinden 'ibâret idi. Bugün kasabanın yanık arsası üzerinde bir mekteb, şimâl-i şarkisinde Hudâvendigâr Mahallesi'nde beş parça hâne ve şehrin muhtelif noktalarında birkaç küçük hânedan başka birşey yoktur. Şehir basit bir ta'bir ile müsemâsız bir lafızdan 'ibâret kalmıştır. Nereye baksanız bir kerpiç yığınları, yıkık siyah duvarlar... Ne tarafa çıksanız yangın ve cesed kokuları...

Ahâlî kısmen Kirmastı ve mücâvir köylere dağılmış ve bir kısm-ı cüz'isi de yanmış yuvalarının siyah ve çatlak duvarları etrâfında gezinmektedir. Meğer ki düşmân tarafından kasten ikâ' edilen harîk, 'ale'l-'âde vukû' bulan harîk ile kâbil-i kıyâs değil imiş. Çünkü ez-kazâ meydâna gelen yangının itfâsı için etrâfdan mu'âvenet ve içindekilerin serbest bulunmaları dolayısıyla eşyâ kurtarabilmek imkânı vardır, düşmân tarafından sarf-ı imhâ maksadıyla edilen harîkde bu imkân olmadığı gibi bi'l-farz itfâsına teşebbüs edilse bile kurşunlarla karşılanacağı muhakkaktır.

İşte Karacabey kasabasında sene-i hâliye Eylül'ünün 11inci gününe müsâdif Pazartesi sabahleyin başlayan yağmagerlik, o gün alaturka sâ'at 10'a kadar dükkânları kırmak, hânelere girmek, mûmâna'ât edenleri süngülerle kurşunlarla karşılamak sûretiyle devâm etdi (s.21).

Kasaba kenârında Bandırma şosesi üzerinde toplu bulunan Yunan 'askerlerine karşı çalınan boruyu müte'âkib kasaba içinde bulunan jandarma ve 'askerler ellerinde gazyağ tenekeleri, yağlı paçavralar, bombalar bulunduğu hâlde şehrin muhtelif noktalarında yangınlar ikâ' ve bir taraftan hâricdeki 'askerler de kasabaya hücum ediyorlardı. İşte bu sırada katli-i 'âmlar... 'ırza tasallutlar... bâkir kızların bikrlerini izâle... yağmagerlikler... olanca şiddetiyle kasabaların her tarafından cinâyetkârâne ikâ' edilmekte olduğu anlaşılmışdır.

Ahâlînin ölümden kurtulmak için korkular içinde düşe kalka kırlara çıkdıkları ve kasaba derûnunda kalanların imhâ edilmekte oldukları anlaşılmışdır.

Vak'a-i ma'lûme hakkında belediye etubbâsından Ahmed Bey'in ma'lûmât ve meşhûdâtına mürâca'at olundukda: Vak'adan bir hafta mukaddem kasaba eşrâfından Belediye Reisi Şerâfeddin Efendi, Belediye Doktoru Ahmed Bey, Çiftlikât-ı Hümâyûn Müdürü Emîn Bey, Arnavud Emîn Ağa ve 3 gün sonra Kâimmakâm Hilmî Fahrî beylerin tevkîf edilmeleri üzerine ahâlînin heyecâna düştüğünü ve sebab-i tevkîflerinin Yunan kumandanından suâl edilmesine karşı mevkûflara cevâben: "Çerkeslerle Yağcı Mehmed kuvvetleri kesir olduğu cihetle burada müdhîş kitâllerin vukû'u kat'î sûrette melhûzdur. Hayâtınızı muhâfaza için sizi tevkîf etdik" dediğini ve halbuki maksadları cinâyet ve şenâ'atlerini serbest sûrette icrâ edebilmek zemînini ihzârdan başka bir şey olmadığını, zîrâ bu zevât mevkûf olmamış olsa idi ahâlîye müteyakkız bulunmaları hakkında nesâyih icrâsıyla,

ikâ' edilecek mezâlîme oldukça bir sed çekilmiş olacağı şübhesiz bulunduğu ve zevât-ı mûmâileyhim yağmagerliğe başladıkdan beş sâ'at sonra tahliye edildiklerini ve artık fecâ'at sinemasının gittikçe şiddetlenen perdesi görünmeye başladığını ve Yunanlılar'ın hâne ve dükkân kapılarını kırmak sûretiyle içeriye girerek soygunculuğa koyuldukları bir sırada ahâlînin hânelerine ilticâya mecbûr kalmış olduklarını ve fakat sokak sokak dolaşan neferlerin önlerine gelen kapıları kırmaları üzerine ahâlînin hayâtlarından ümîdlerini kesdikleri, bütün gün alaturka sâ'at 1'e kadar devâm eden bu hâl herkesi şaşırılmış, hiçbir şahsın kendinden başkasını düşünemez bir hâle geldiğini, hele etrâfa serilen cesedlerden yükselen âvâzeler ahâlîye kendilerini de (s.22) unutturmuş olduğu ve mahşerden bir numûne olan bu ta'rîf ve tasvîrin fevkinde bulunduğunu ve bu sırada atılan silâhlarla bombaların infilâka başladığını ve Yunan askerlerinin ellerinde gaz tenekeleri ve yağlı paçavralar bulunduğu halde her tarafa ateş etmekte oldukları ve bu kargaşalık içinde birçok bâkir kızların bikri izâle ve bu sırada havf u telâş içinde kırlara kaçışan ahâlî üzerine mitralyöz, bombalar, silâhlar atılarak şehîd düşüb de enkâz altında kaldıklarından dolayı görülemeyenlerden mâ'ada cesedleri meydânda bulunan ve yangın içerisinden çıkarılabilenlerin esâmîsi ber-vech-i âtîdir:

Debbâğlar mahallesinden Boşnak Bezzâz Mustafâ Efendi mahdûmu
10 yaşında Rızâ ve vâlidesi Kadın

Hudâvendigâr mahallesinden Çorabçı Kadri Efendi

Debbâğlar " Pamuk Yamuk 'Ali zevcesi Şerîfe

Hudâvendigâr " Eskici Çakır 'Ali

Sa'âdet " Çoban İbrâhîm

Garibçe " 'Arab İbrâhîm

'Abdullâh Paşa " Emîne Hâtûn

Taşlık karyesinden Çömel İbrâhîm

Karacabey müderrislerinden olub Yeni Medrese'de hücre-nişîn
'ulemâdan 80 yaşında Nûh Nâcî Efendi

Tavşanlı mahallesinden Yusuf oğlu Mustafâ

Telgraf Çavuşu 'Ali Ağa

Garibce mahallesinden sâdık Efendi mahdûmu 10 yaşında

Ahmed Efendi

Hudâvendigâr mahallesinden Boşnak Hasan Efendi mahdûmu

5 yaşında Midhat

Jandarma İbrâhîm Efendi'nin 8 aylık oğlan çocuğu

Hudâvendigâr Câmî'-i şerîfi imâm vekîli kurrâdan

Hâfız 'Osmân Efendi

Salmaseki mahallesinden Helvacı Çenesiz Ahmed'in oğlu İsmâ'îl
(s.23)

Çarıkköylü Hasan Dayı

Çırbanlı Mehmed Çavuş

Çırbanlı Halîl Efendi

Kara Şa'ban'ın mahdûmu Halîl Efendi

Bunlar yangından kaçarken bir sûret-i gaddârânede şehîd edilmiş olduklarını ve kendisi de pek işkence gördüğünü, nukûd ve sâiresinin ahz ü gasb olduğunu dermiyân eyledi.

Diğeri, Karacabey kâdisi Yûnus Vehbî Efendi ifâdesinde:

Vak'a-i ma'lûme-i müessifenin başladığı hengâmede ma'a 'âile, etrâfi ihâta eden ateşlerden uzaklaşmak üzere sokağa fırladığını ve kendilerini görerek ve yanına iltihâk ederek büyük telâşlar içinde sokak sokak bir menfez-i halâs bulmak emeliyle koşuşurlarken karşıdan görülen bir müfreze-i 'askeriyenin gadr u zulmüne uğramamak için Na'lbendler Câmî'-i şerîfine ilticâ ettikleri sırada mezkûr müfreze yetişerek süngüler, kasaturalar altında tazyîk ile 100 lirasını aldıklarını ve câmî'-i şerîfe girdikten bir sâ'at sonra diğeri bir müfreze câmî' içerisine girerek: "-Sizi yakacağız, para veriniz" gibi birçok tehdîdât ve isrârdan sonra 'ailesi üzerinde bulunan 30 lirayı kendilerine teslim ettiğini, bunun üzerine: "-Biz kasabayı behemahâl yakacağız. Siz kırlara çıkınız" dediklerini ve sağ kalan ahâlî kâmilen kırlara çekilib üç gün kasabaya inemediklerini, bu sırada kasabanın kâmilen yandığını ve işti'âl etmeyen noktalar dahi bilâ-fâsıla Yunanlılar tarafından ateşlenmekte olduğunu ve buldukları yüksek noktadan bu fecâyî'i müşâhede etmiş olduklarını ve nüfûsca pek çok zâyî'ât olub enkâz altında kaldıkları cihetle zâyî'âtın mikdârı mechûl olduğunu ve Yunanlılar'ın yapmış olduğu mezâlîmi şimdiye kadar târîhlerin bile kayd etmemiş bulunduğunu ve pek çok kadınların 'ırz ve nâmûsları hetk edilmiş olduğunu Kemâl sözüyle ifâde eyledi.

Diğeri, Karacabey kasabasından Mahkeme-i Bidâyet a'zâlığından müsta'fî Çarşı Câmî'-i Şerîfi hatîbi olduğunu söyleyen Bülbulzâde Ahmed Hilmî Efendi kelâma ibtidârla; vak'a-i ma'lûme üzerine Yunan 'askerleri hânesi kapısını baltalarla kırarak derûnuna bi'd-duhûl kendisini (s.24) ve kâinvâlichesini kama ile cerh ederek nukûd-ı mevcûdesini ahz ü gasb ve kendilerine son derece işkence ettiklerini ve hânesini de yaktıklarını beyân etmiştir.

Diğeri, Ronguş Paşa Mahallesi'nde komiser mu'âvinliğinden müsta'fî Mehmed Nûrî Efendi bin Hâcî Mehmed ifâdesinde, vak'a-i

müessifenin zuhûru üzerine Yunan 'askeri hânesine girerek kendisiyle familyasını kesmeye yatırdıklarını ve mecmû'-i servetleri olan 1.500 lira evrâk-ı nakdiyesini ahz ve boğazını yarım santimetre kadar kesdiklerini ve hânesine ilticâ etmiş olan kasab, Kahveci Şevket ile 'âileleri birçok işkencelerden sonra Kalıpçı Ahmed Efendi'nin evlâd-ı ma'nevîsi Nâciye ve Kahveci Şevket'in familyası 'Âyşe'nin 'ırzına beşer neferden 'ibâret olan iki müfreze tarafından ayrı ayrı ta'arruzlar ve tasallutlar icrâ edildiğini ve sokağa fırladıklarında üzerlerine yaylım ateşi yapıldığını anlatdıktan sonra çiftlik sâhiblerinden meshûr Arnavud Emîn Ağa'yı çiftliğe götürerek ve kasasını açıtırarak 10.000 lira râddesinde nukûd-ı mevcûdesini ahz ü gasb eyledikten sonra çenesine bir kurşun sıkarak şehîd etdikleri ve kerîmesiyle gelinine ta'arruzda bulduklarını ve ihrâk etdikleri çiftlik içinde Emîn Ağa'nın muhterik olduğunu ve kasabada pek çok zâyi'ât olduğunu ifâde etdi.

İbrâhîm oğlu 'Osmân Ağa dahi kasabada harîk zuhûr etmesi üzerine Yunan 'askeri tarafından hânesine bi'd-duhûl kendisini yakmak istediklerini ve üzerindeki entarisine ateş verdiklerini gören 'âilesi feryâd ü figâna başlaması üzerine 'âilesinin yanına gitmesinden bi'l-istifâde kendisi hânesini terk ederek dağa kaçtığını ve nukûd-ı mevcûdesini ahz ü gasb eylediklerini ve 'âilesini taharrî etmek üzere Bandırma'ya kadar gitmiş ise de bulamadığını ve şimdi 'âilesi gâib olup nerede olduklarının mechûl olduğunu ifâde eylemiştir.

Ve diğeri, Mestân Çavuş (Gâlib Paşa'nın adamlarından) bu tehlike içinden sıyrılmak üzere kasabanın kenârında bir bâğçeye ilticâ ederken başından mavzer dipçiğiyle şiddetle vurularak yere düşürüldüğünü ve bir müddet sonra akli başına gelince neferler tarafından cereyân eden şu muhâvereyi işitdiğini ifâde ediyor:

- Ben şimdiye kadar Türk öldürmedim. Şuna bir kurşun sıkayım. (Diğeri cevâben:) (s.25) -Adam sen de, kurşunu isrâf etme... dediğini ve bir müddet sonra bir kadınla kızı oradaki 'ârızalı bir mahalle feryâd ü figânlar içinde götürdükdü ve tüfenk dipçiği darbeleriyle kadını yerlere serdikden sonra kerîmesini alarak yanı başındaki bahçeye girip beş altı Yunan neferi tarafından bikri izâle ile ef'âl-i şenî'a icrâ edildiğini ra'ye'l-'ayn müşâhede ettiğini ve bu vâkı'a-i dilsûzu müte'âkib teşhîs edemediği bir hocayı yine oraya yakın bir mahalde kurşunla şehîd etdiklerini ve bi'l-âhire 20-30 kadını kendisinin bulunduğu mahalle çıplak bir hâlde getirerek itmek sûretiyle kendi üzerlerine yıktdıklarını ve yapılan fecâyî'i lisân ile ta'rîf etmek dâire-i imkânda olmadığını ifâde etdi.

Diğeri, Karacabey Müdde'î-i 'Umûmîsi 'Alî Kemâl Bey de vak'a-i müessifenin başladığı hengâmede 'asker ve çetelerden müteşekkil bir müfreze gelerek hânesi kapısını kırarlarken kendisi arka taraftan diğeri hâneye ilticâ ettiğinde orada fecâyî'a ma'rûz kalmamak için bir yere ihtifâ etmiş olan 40-50 kadar kadın gördüğünü ve bu sırada Yunan 'askerlerinin de ellerinde mavzer olduğu halde gelerek kendisini para çıkarması için tehdîd

ve işkence ile üzerinde bulunan 80 lirasını aldıktan sonra kadınlara süngü ve saldırmalarla ta'arruza başladıkları hengâmede kendisi canını kurtarmak için Yunanlılar'ın yanlarından kaçarak hânesinden hiç olmazsa bir yorgan kurtarmak için bahçe kapısına vardığında karşısında iki müsellağ nefer gördüğünü, bunlardan birinin elinde saldırma olduğu halde üzerine yürüyerek, "Para, para.." dediğini ve paralarını diğer 'askerlerin aldıklarını kendisine söylediğini, bu esnâda tazyîkden kaçan kadınlardan biri yanına gelince Yunanlılar kendisini bırakıp kadına tecâvüzâtta bulduklarını ve bu sırada evvelce Yunanlılar'dan ayrıldığı kadınların yanlarına gitdiğinde oradaki kadınların birinin fecâyî'in şiddet ve te'sirâtından vaz'-ı haml ettiğini söylemiştir.

Diğeri, Davâ Vekîli Kâzım Bey ifâdesinde; vak'a gecesini Yunan canavarlarının vahşetinden canını kurtarmak için kaçarken isim ve hüviyetlerini bilemediği 8 kızın süngü ve saldırmaların tehdîdleri altında feryâd ü figânlar içinde her birerleri tarafından mezbûrelerin bıklarının izâle edildiğini gördüğünü ve fakat bu kızların itlâf edilib edilmediğini bilmediğini beyân eyledi (s.26).

Diğeri, kasabadan Mekteb-i Sultânî me'zûnlarından Emîn Efendi'nin ifâdesinde; vak'anın başladığı Pazartesi günü alaturka sâ'at 4 râddelerinde münhezimen firâr eden Yunan 'askerinin Karacabey'e duhûllerinde rastgeldikleri dükkânları kırmak sûretiyle yağma ettiklerini ve canlarını kurtarmak için öteye beriye kaçışan efrâd-ı 'âilesiyle bulunduğu bir sırada 18 yaşındaki bâkir kızın ayağından donunu parçalayarak üç Yunan 'askeri tarafından sûret-i vahşiyânede bickrini izâle ve fi'l-i şenî' icrâ ettiklerini ve bi'l-âhire yine ismini tasrîhden tevakkî ettiği bir komşu kadınına ta'arruza teşebbüs ettiklerinde kadın memedeki çocuğunu göstererek tazarru'kâr vaz'ıyyetleriyle mûmâna'at etmek istedi ise de kucağındaki 1,5 yaşındaki çocuğunu alarak yerlere savurub vâlidisinin gözü önünde süngülerle parça parça ettikten sonra sûret-i cebriyede mezbûreye fi'l-i şenî' icrâ eylediklerini ve bir taraftan şehîr içinde canavarcasına dolaşan Yunan' askerleri ellerinde yağlı paçavralar olduğu halde her tarafı ateşlediklerini ve ateşden kurtulmak için dışarıya fırlayan ahâlîye de başka birtakım müfrezeler tarafından yaylım ateşi yapılarak pek çok kesânın o sırada hâk-i helâka serildiklerini ve her tarafı ihâta eden ateşlerden kurtulamayarak feryâd ü figânlar içinde yandıklarını hânesine giremediğinden gördüğünü ve birkaç dakika sonra bir Yunan 'askeri hânesine gelerek; "Yanacaksınız!" demesine asla havâle-i sem' itibâr etmedi ise de bu fecâyî'i görünce artık şehirden kaçıp çıkmaktan başka yapılacak birşey kalmadığına kanâ'at getirerek hânesine ilticâ etmiş olan kadın ve erkek 50-60 kadar nüfusu refâkatine alarak şehîr hâricinde Sığır Bayırı nâmıyla ma'rûf mahalle götürdüğünü ve orada 600 kadar tahmîn ettiği ahâlîye iltihâk ettiğini, o gece sabaha kadar orada kaldıklarını ve ertesi Salı günü kazâ kaymakamı beni Yunan kumandanı nezdine göndermek sûretiyle

ikâ' edilmekde olan fecâyi'den kendilerinin kurtarılmalarını söylemişlerse de Yunan kumandanı tarafından Kaymakam Bey'e hitâben; "Tekeffül ve size hiçbir sûrette yardım edemem, çünkü geriden gelecek 'asker intikâm alayıdır, sekiz yaşından yukarısını kesecektir" (s.27) dediğini ve kaymakamın getirdiği bu haber üzerine cümlesi Akça Sığırlık'a gitmek için yola çıktıklarını ve Çay Mahalle karyesini murûr ettikten sonra birkaç Yunan süvârîsi tarafından üzerlerine ateş edilmişse de isâbet vukû' bulmadığını ve nihâyet ormanlara kısmen ilticâ sûretiyle 'ırz ve nâmuslarını kurtarabildiklerini ve fakat yukarıda ta'dâd ettiği vech ile kasabada daha pek çok kimselerin 'ırzlarının hetk ü itlâf edildiğini ve birer birer ta'dâdı kâbil olamadığını ve ihtiyât zâbitlerinden Hüseyin, 'Âdil ve Lütfî Efendilerin aynı fecâyi'a ma'rûz kaldıklarını ifâde ile Yunanlılar'ın ikâ' ettikleri ihrâk ve katl-i 'âm ve vahşetleri içinde birçok cesedlerin enkâz altında kaldıklarını ve meydânda görülen cesedlerden Karacabey'in en müsün ihtiyârlarından bulunan Dânişmend Mehmed Çavuş ile Çarık karyeli Hüseyin Dayı'nın yanyana yatan na'şlarını teşhîs edebildiklerini söylemiştir. Kasaba ahâlîsinden 'Osmân Nûrî bin Tâhir Yunanlılar'ın firârî esnâsında ilk def'a kasabaya dâhil olan 'askerlerin evvelâ yağmaya koyulduklarını ve bi'l-âhire ihrâk ve bunu müte'âkib de gördükleri ahâlî üzerine ateş açdıklarını ve kendisine birkaç 'asker tarafından silâh ile tehdid yapılarak para istediklerini ve kapıyı kırarak kerîmesi Nüzhet'i kesmek için yere yatırdıklarını ve vâlidesi de evlâdının üzerine kapanarak feryâda başladığını ve bu esnâda kendisine kama batırılmak ve tüfenk dipçikleri ile darb edilmek sûretiyle mütemâdiyen para ve mücevherât istedikleri ve nukûduyla kıymetdâr eşyâsını ahz ü gasb eylediklerini ve bu sırada feryâd ü figânlar içerisinde Boşnak karyesinin de ateşlendiğini ve alt tarflarında bulunan İbrâhîm Kahyâ'nın hânesinin de işti'âl etmekte olduğu kârgîr binâlara da bombaların atıldığını görünce Paşalar'ın Halil ve Hâşîm Efendiler'in hânelerinde ictimâ' eden halkın içine ilticâ ettiklerini ve orada canavarlar tarafından yine tecâvüzât ve işkencelere ma'rûz kaldıklarını ve içlerinde bulunan kadınlardan 10 yaşından yukarı kızlarla genç kadınları tefrîk ederek diğeri bir odada feryâd ü figânlar içinde bikrlerini izâle ve fi'l-i şenî' icrâ eylediklerini ve son derece teslîm olmamaya çalışan bir kadını kesdiklerini ve bu meyânda 9 yaşında kendisince ma'lûm ve fakat ismini tasrîhden çekindiği bir ma'sûmeye dört Yunan 'askeri tarafından fi'l-i şenî' (s.28) icrâ edildiğini ve kendisini gâib eden ma'sûmeyi kucağına alarak kadınların yanına götürdüğünü ve mezbûrenin hayatda olup olmadığını bilmediğini ifâde etmiştir.

Kasabanın Salmaseki mahallesinden 35 yaşında Mustafâ oğlu Şerîf'in ifâdesinde de kasaba ahâlîsinden Kokuç nâmında bir Rum'un sûret-i cebriyede 8 müslümân kadınıni kendi hânesine kapadığını ve yine kendi madamının muhâlefeti üzerine bunlardan ancak dört kadının kaçırılabilmediğini ve mütebâkî dört kadının da üzerinden oda kapısı kilidlenerek ve hâneye ateş verilerek feryâd ü figânlar içinde yakıldıklarını gördüğünü beyân etti.

Diğer, ‘Abdullâh Paşa Mahallesi’nden Sâdık ve birâderi Mustafâ Efendiler vak‘a-i müessife esnâsında iki Yunan neferi hânesi kapısını kırarak derûnuna bi‘d-duhûl kendilerini darb ve birçok işkence ederek 600 liradan ‘ibâret nukûd-ı mevcûdesini ahz ü gasb eylediklerini ve müsâfireten yanlarında bulunan Kerîm Efendi’yi kesmek üzere üç def‘a yere yatırdıklarını ve nihâyet mûmâileyhin de nukûd-ı mevcûdesiyle zî-kıymet mücevherâtını aldıklarını ve yanlarında Zühdiye ismindeki bir kadını tüfenk ve süngülerle tehdîd ederek sûret-i cebriyede mezbûreye fi‘l-i şenî‘ icrâ eylediklerini ve bu sırada Ahmed Efendi nâmında bir zâtı dahi sûret-i gaddârânedede boğazladıklarını ve bunu gören vâlidesi evlâdının üzerine kapanır kapanmaz tüfenk dipçiğiyle darb edilerek götürüldüklerini ve fakat mezbûrenin terk-i hayât edib etmediği hakkında bir şey diyemeyeceğini ifâde etmişler ve mezkûr Karacabey’in kasabasının nüfûs-ı ‘umûmîsi sâlifü’z-zikr 20 binden ‘ibâret olup bunların cümlesi birer sûretle zâlim Yunanlılar’ın, târîhlerin kayd etmemiş olduğu mezâlimine ma‘rûz kaldıkları ve enkâz altında kalıb da muhterik olanlardan yalnız Karacabey’in Yenice mahallesinden Fırıncı Mehmed Çavuş ile Arabacı Mehmed oğlu Ahmed’in na‘şları birçok müşkilât ile zâhire çıkarılarak fotoğrafları aldırıldığı sırada Hatîb Nûh Nâcî Efendi’nin de defn edilmek üzere bulunduğu haber verilmesiyle derhâl onun da resmi aldırılmış ve diğer pek çok ecsâdın -enkâz altında kaldıkları cihetle- zâhire ihrâcına imkân bulunamadığı ve Bandırmalı Fırıncı Mehmed Çavuş’un hânesinde müsâfireten mukîme Kübrâ nâmında bâkir bir kızın (s.29) sûret-i cebriyede bıkırını izâle, kendisini cerh ve vâlidesini ateşe atmak sûretiyle ihrâk eylemiş oldukları haber verilmiş ve vukû‘ bulan taharriyâtda mezbûre Kübrâ’nın mücâvir kurâdan birine gitmiş olduğu anlaşılma ile ifâdesi alınamamış ve Karacabey’de şimdilik bundan başka tevsî‘-ı tahkîkât imkân hâricinde olduğu cihetle nefsi Karacabey’in tahkîkâtına burada hitâm verildi.

Râkib olduğumuz arabanın köhne olmasına ve Karacabey’de bir diğerinin tedâriki mümkün olmamasına mebnî tedârik etmek üzere Kirmastı kasabasına ‘azîmet ve gece mezkûr kasabada kaldıktan sonra ertesi Çarşamba günü Karacabey kurâsından Bandırma’ya müteveccihen buradan hareket eyledik.

Karacabey-Bandırma güzergâhında;

Kirmastı kasabasından hareketle zâlim ve hunhar Yunanlılar’ın işkencelerine ma‘rûz kalan 170 hânedan ‘ibâret olan Hotanlı ve 40 hâneli Kızıllar ve 70 hâneli Hâcet Pınarı, 130 hâneli Çalı Mahalle ve 120 hâneli ‘Ârız ve 80 hâneli Karasu ve 150 hâneli Akçapınar ve 140 hâneli ‘Ömer ve 50 hâneli Mahbûbeler babası ve 80 hânedan ‘ibâret olan Türk ve Çerkes Zirâ‘atlı ve 110 hâneli Kayacık ve 110 hâneli Mükri ve 197 hâneli Uluâbâd ve 130 hâneli Kirmikir karyelerini ihrâk eyledikleri gibi ahâlsinin de emvâlini gasb ve kısm-ı a‘zâminin ‘ırz ve nâmûslarını hetk ve sûret-i fecî‘ada imhâ eylediklerinin de mühim yekûn teşkîl etmekte bulunduğu ‘inde’t-tahkîkât

anlaşıldıktan sonra 21 Eylül (1)338 târîhinde Bandırma'ya muvâsalat olunabildi.

Bandırma Kasabası;

4.000 hânedede 20.000 nüfûsu ihtivâ eden Bandırma kasabasının şark, garb, cenûb kısmındaki altı-yediyüz hânededen başka binâ kalmamıştır. Kasabaya rıhtım üzerinden bakıldığı zaman yüksek bir mevki'de bulunan Rum Mektebi'nden başka göze çarpacak cesim binâların bugün yalnız Çemberlitaş'ı andıran bacalarıyla ateşlerin eritdiği duvarları görünüyor (s.30).

Kışlalar mevki'inde öldürülmüş pek çok deve, manda, öküz lâşeleri güürldü. Manâtık-ı muhtelifede icrâ edilen tahkîkâta nazaran Yunanlılar vak'adan 4 gün evvel Bandırma'ya angaryacı olarak getirmiş oldukları köylülerle çarşı ve hânelerinden kâfile kâfile süngüler altında topladıkları ahâlîyi ki, bunlar arasında ma'rûf sîmâlardan Belediye Reîsi Sezâî ve Tahrîrât Kâtibi Midhat ve Bandırma Müdde'i-i 'Umûmîsi ve rûsûmât kâtiblerinden İlhâmî Beylerle Bendbaşı mahallesi imâmı Hâcî Murâd ve Paşa Bayırı imâmı ve Çalı imâmı Yusuf ve Müezzîn Hâfız 'İsmâ'îl Efendiler bulunuyordu.

Sazlık nâmıyla marûf mahalle götürerek oraya cem' etmiş oldukları 3.500 mikdârında ahâlîyi dört gün aç ve susuz bıraktıkları ve bu sırada ahâlîden ba'zılarına kadınlar tarafından ekmek götürüldüğünde orada ahâlî-i mazlûme elinde ekmek bulunanlara doğru dalgalar gibi ilerleyerek: "Aman yâhû bir lokma..." deyib ellerini uzatarak kifâf-ı nefis etdiklerini ve tamâm 4. günü buldukları mevki'a bir Yunan süvârîsi gelerek ve ahâlîyi dörder dörder tanzîm ederek şehrin deniz kenarındaki Haydar Çavuş Câmî'-i Şerîfî'ne götürerek içeriye doldurduklarını ve câmî'-i şerîfin zemîni, mahfilleri, pencere içleri ayakda durmaya ve kıpırdamaya mecâl bulunmayacak bir halde hınca hınc pencereleri kapatılmış ve kapılar önüne nöbetçiler ikâme edilmiş ve bu sırada câmî'-i şerîfin derûnuna vaz' edilmiş olan dinamitlerin sâ'at gibi işlediklerini içerdekilerden ba'zılarının duyduklarını ve Yunanlılar yağlı paçavralar, bombalarla ikâ'-ı harîk etmekte olduklarını nöbetçilerin de mevki'lerinden firâr etdiklerini müşâhede eden hâricdekilerden üç kişi câmî'de kapalı bulunanlara; "Kapı ve pencereleri kırınız, çıkınız, yanıyorsunuz!" diye bağırmaaları üzerine kible cihetindeki pencerelerin nisfından aşağısına kadar ufkî demir parmaklık bulunmadığından evvelâ mezkûr câmî'leri sonra dışarıdan kilidlenmiş garb cihetindeki kapısını ve müte'âkiben de şark ve şîmâl kapılarını açarak bin müşkîlâtla kendilerini dışarıya atıktan sonra 10 dakika sonra câmî'-i şerîfin bodrumuna vaz' etmiş oldukları (s.31) bombaların infilâk etmesiyle câmî'in münhedim olduğu anlaşılmiş, şehirden 'avdet etmek üzere bulunan hey'et, mezkûr Haydar Çavuş Câmî'-i Şerîfî civârında bir mağazanın bodrumunda fotoğrafları alınmağa imkân bulunamayacak bir 'umkdaki 20-30 kadın cesedlerinin yanmakda olmasının istihbârı üzerine berâ-yı tahkîk oraya

‘azîmetle kömür hâline inkılâb eden ecsâd-ı mezkûre fi’l-hakîka 20-30 râddesinde tahmîn edildiği ve fotoğrafları alınmak için çok uğraşmış ise de buna muvaffak olamadığımız gibi Bandırma’da daha fazla tahkîkat icrâsına da imkân bulunmadığı cihetle 21 Eylül (13)38 Perşembe günü oradan ‘avdetle yolumuzun üzerine tesâdüf eden pekçok Bursa köylerinin de tüyler ürpertici fecâyi’ ve mezâlîme sahne olduğu tahkîkât ve müşâhedât-ı vâkı’adan müstebân olmuştur.

Hulâsa;

Yunanlılar’ın bu havâlîde ve şübhesiz ki, Anadolu’da işgâl ettikleri diğer manâtıkda da îkâ’ ettikleri hunharlığı tavsîf için her kelime kâsır, her cümle ‘âcizdir.

Hey’et-i tesbîtiye tamâmıyla kânî’ olmuştur ki, Türk milletinin düşmânlar defterine kayd ettiği milletlerin baş tarafında Yunan nâmûssuz ve canavarları görülecek ve bu hiçbir zaman hiçbir Türk ve müslümânın hâtırından çıkmayacaktır. 25 Eylül (1)338

A‘zâ Bursa’da Mustantik : Hasan

Hey’et-i Tahkîkiye Reîsi : Bursa Mekteb-i Sultânî ‘Arabî Mu‘allimi
M.Hilmî

A‘zâ ve Fotoğrafçı : İsmâ‘îl Neş‘et’’